

ELS NOMS CATALANS DE LA CUERETA (*Motacilla alba*)

La *Motacilla alba* és un ocell de moviments molt graciosos i que pren molta confiança amb l'home. Desperta arreu viva simpatia i és conegut amb una gran varietat de noms, generalment afectius, però de forma i d'origen molt diferents, que han estat estudiats per diversos lingüistes.

La replega de noms d'ocell és sempre més difícil que la d'altres branques del vocabulari, perquè els subjectes interrogats moltes vegades responen amb incertitud, i perquè molt sovint un mateix nom designa espècies distintes d'ocells. Cal, doncs, intentar de comprovar totes les informacions, i hom no s'ha d'estranyar que els lexicògrafs hagin hagut sovint de rectificar-se els uns als altres.

De l'avifauna catalana i els seus noms hi ha tres llibres de conjunt importants: l'opuscle *Els ocells amics*, del poeta J. M. DE SAGARRA, que amb gran amenitat i claredat tracta de la cuereta a les pàgs. 69-70; el vocabulari d'A. SALLEN, *Els noms dels ocells a Catalunya* (BDC, X (1922), 54-100), bastant ben elaborat i copiós, i el recent llibre de JOAQUIM MALUQUER, *Els ocells de les terres catalanes* (Barcelona 1956), molt precís i rigorosament sistematitzat, que s'ocupa de les cueretes al volum II, pàgs. 10-14. Són prou nombrosos els estudis d'avifauna comarcals o regionals; en aquest treball fem només referència al d'E. VAYREDA, *Fauna ornitològica de la província de Girona* (Girona 1883; citat abreujadament Vayreda, *Ornit. Ger.*), al d'A. BOSCA SEYTRE, *Fauna valenciana*, inclòs en la *Geografia General del Reino de Valencia*, dirigida per F. CARRERAS I CANDI, volum *Reino de Valencia*, pàgs. 420-549 (citat abreujadament Bosca, *Fauna val.*), i al de J. MOLL, *Las aves de Menorca* (Palma de Mallorca 1957; citat abreujadament Moll, *Aves Men.*).

De la nomenclatura de la *Motacilla alba* a la Romània hi ha una bona obra de conjunt: la de RUDOLF HALLIG, *Die Benennungen der Bachstelze in den romanischen Sprachen und Mundarten* (Leipzig 1933). Pel que concerneix el domini català, Hallig se serví principalment de les dades del mapa 594

de l'ALC, «la cueta», i del mapa 1460 de l'ALF «bergeronnette», completades amb les d'alguns dels diccionaris catalans d'aleshores.

L'estudi de Hallig fou prou ressenyat, comentat i ampliat a diverses revistes: G. SACHS, *RFE*, XXI (1934), 192-194; G. ROHLFS, *ASNS*, 165 (1934), 148-149; J. JUD, *VR*, I (1936), 152-158; M. L. WAGNER, *ZRPh*, LIV (1934), 745-748; i, quant al català, R. ARAMON I SERRA en publicà una important recensió crítica (*AOR*, VII (1934), 253-257).

Les fonts d'informació de Hallig per al lèxic català no eren ni nombroses ni depurades, encara que el mapa 594 de l'ALC és bo, i Hallig sabé treure'n molt de profit. Per això, en la seva crítica, Aramon hagué de negar la catalanitat de bastants de les formes que Hallig esmentava com a noms catalans de la *Motacilla alba*. Amb tota raó Aramon rebutja *andaria* (37) i *pizpita*, *pizpitilla* (71), que són mots castellans i no catalans. Les meves dades confirmen l'opinió d'Aramon que no pertanyen a la *Motacilla alba*, sinó a uns altres ocells, els següents noms: *corriol* (37), *polla d'aigua*, *polleta de riu* (38), *mallenga* (i no *marllenga*) (75), *còbit* (i no *còvit*) (81) i *cotxa* (82). En canvi, crec mancat de fonament el rebuig que Aramon fa d'alguns altres mots citats per Hallig com a denominacions catalanes de la 'Bachstelze', per tal com, encara que algunes d'aquestes formes designen ocells d'altres espècies, com és el cas de *senyoreta* (36), *aigüerola* (38), *culblanca* (43) i *enganyapastors* (50), he pogut comprovar que són ensems noms locals de la *Motacilla alba*, i en parlo, respectivament, als núms. 48, 26, 14 i 42 del meu aplec. Algunes de les formes que Aramon considerava inexplicades, *cueza* (11), *angenet* (50), *coïdeta* i *cunyic* (82), són en realitat *cueja*, *enganet*, *coideta* i *conyic*, tractades, respectivament, als núms. 6, 43, 9 i 23 del meu estudi.

Posteriorment ha estat publicada una copiosa relació de noms d'aquest ocell en el conjunt d'Espanya per MARÍA-LUISA SANTOS RINCÓN, *Nombres de la aguzanieves*, *RDTP*, VII (1951), 508-517; però moltes de les formes d'aquest recull resulten suspectes i no poden ésser admeses sense una ulterior comprovació, i amb prudència Rohlfs (*Etym.* 651) no volgué confiar-hi.

Suara GERHARD ROHLFS ha publicat *Die hispanischen Namen der Bachstelze*, a *Etymologica*, el volum d'homenatge a von Wartburg en el seu setantè aniversari (Tübingen 1958), pàgs. 629-654. Amb la seva mestria habitual, Rohlfs, que coneix a fons les llengües hispàniques, ha aplegat més d'un centenar de noms de la *Motacilla alba* en portuguès, castellà, català i basc. Per al recull dels materials, a més d'haver aprofitat tota la bibliografia, Rohlfs venia replegant dades des de 1926 en els seus freqüents viatges a la Península Ibèrica, i va completar-les amb una enquesta especial feta amb soldats de les casernes de Salamanca i de Santa Cruz de Tenerife (1950-51).

Amb claredat i precisió Rohlfs ha classificat semànticament aquests materials, els ha relacionats amb els fets ara ja prou coneguts de les altres

regions de la Romània, i ha proposat solucions, quasi sempre convincents, dels problemes que plantejaven. En el meu treball segueixo el seu model amb fidelitat quasi plena.

He pogut disposar d'alguns noms catalans de la *Motacilla alba* que Rohlfs no havia tingut a mans, provinents generalment de les enquestes per a l'ALPI, fetes per FRANCESC DE B. MOLL i per mi, i de la calaixera del DCVB. En el present recull són citats trenta-set noms catalans d'aquest ocell que no figuren a l'aplec de Rohlfs. Vet-ne ací la relació amb el número d'ordre del meu pertret: *cuétina* (3), *cuétxa* (5), *cueja* (6), *cuallarga* (12), *culblanca* (14), *gafardeta* (16), *corcoet* (19), *cacauet* (20), *cucullet* (21), *pardaleta d'aigua* (25), *ocell del pagès* (29), *ocell del boer* (30), *boera* (31), *pastora* (32), *pastorell* (34), *pastorelleta* (37), *pastorilla* (38), *pastorulla* (39), *pasterulla* (40), *enganet* (43), *primavera* (45), *pascueta* (46), *dameta* (47), *viudeta* (49), *saig* (50), *saget* (51), *perpissa* (52), *taterrola* (54), *piuleta* (56), *xorovit* (57), *xorovita* (58), *titeta* (59), *tetina* (62), *tetineta* (63), *titineta* (64), *totineta* (65) i *pardalet de la Mare de Déu* (67), si bé s'ha d'advertir que algunes de les susdites formes no són res més que petites variants (com els núms. 12, 14 i 62) o derivats diminutius (com els núms. 16, 37, 56 i 64) d'altres d'esmentades per Rohlfs.

Cal rectificar la localització que Rohlfs fa dins el domini català de *colita* (2 a), que és un mot castellà, i, en canvi, hauria calgut manifestar la catalanitat de les formes *cugurdella* (10) i *curdarella* (11), preses de l'ALF, del departament francès dels *Pyrenées Orientales*, on la llengua autòctona és el català. Amb ple fonament no admet Rohlfs com a noms de la *Motacilla alba* les formes *corriol* (101 a de la numeració del seu recull, com també les quatre següents) i *sibeca* (90), i hauria calgut rebutjar així mateix *bitxac* (80) i *culblanc* (10), que denominen uns altres ocells, i no importava que s'hagués ocupat de *mussolina* (102), forma massa dubtosa.

Encara que el *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'ALCOVER-MOLL (citat DCVB), en el qual treballa des de fa quinze anys, s'esforça per inventariar exhaustivament el lèxic català, és obvi que aquest ideal és inabastable. Insistent en la consulta de totes les fonts conegudes i amb recerques especials, m'ha estat possible de replegar vint-i-tres noms de la *Motacilla alba* que no figuren als vuit volums del DCVB ja publicats: *blanqueta* (17), *boera* (31), *coideta* (9), *corcoet* (19), *cucullet* (21), *cueja* (6), *cuétxa* (5), *culblanca* (14), *dameta* (47), *gafardeta* (16), *guitzó* (22), *ocell del boer* (30), *ocell del pagès* (29), *pardalet de la Mare de Déu* (67), *pardaleta d'aigua* (25), *pascueta* (46), *pasterulla* (40), *pastora* (32), *pastorelleta* (37), *pastorilla* (38), *pastorulla* (39), *pica-dora* (28) i *piuleta* (56); denominen també la *Motacilla alba* els mots *cuallarga* (12), *martinet* (44), *piula* (55) i *primavera* (45), que al DCVB figuren només com a noms d'uns altres ocells.

En el vocabulari de SALLENT (*BDC*, X (1922), 69) s. v. *cueta*, hom en

dóna com a sinònims les formes *cotornera* i *mussolina*, que reproduïx A. GRIERA, *Tresor de la Llengua, de les Tradicions i de la Cultura popular de Catalunya*, IV, 278 (s. v. *cueta*); probablement prengué Sallent el primer d'aquest noms de Vayreda, *Ornil. Ger.* 98, que dóna *pastoreta cuturnera* com a denominació de la *Motacilla alba*. Tant *cotornera* com *mussolina* són paraules dubtoses, i per no haver-les pogut confirmar no les incloc en el present recull.

Hallig intentà de distingir la *Motacilla alba* de la *Motacilla flava*, però Jud (*VR*, I, 152) i Rohlf's (*Etym.* 630) dubten que aquesta diferenciació correspongui realment a una distinció popular. Seguint la norma de Rohlf's, en el meu treball els noms es refereixen al gènere *Motacilla* en general, i en primer terme a l'espècie *Motacilla alba*; si alguna vegada les espècies *M. flava* o la *M. boarula* o *sulphurea* tenen un nom especial, ja s'hi fa constar.

I

CARACTERÍSTIQUES CORPORALS

1.—Una cua molt llarga i blanca caracteritza principalment la *Motacilla alba*. És, doncs, lògic, que una gran part dels seus noms procedeixin de CAUDA.

a) Són abundants les derivacions de CAUDA + sufix, i a vegades amb doble sufixació.

1. **Cuella** : **kwéjə** a Arles de Tec (Vallespir) (*ALF*).

De CAUDĚLLA.

2. **Cueta** : **kuéte** a les comarques del Conflent, Rosselló, Empordà, Costa Brava, Gironès, Garrotxa, Camprodon i Plana de Vic (localitats de Catllar, Elna, la Jonquera, Figueres, Cadaqués, Torroella de Montgrí, Sant Feliu de Guíxols, Blanes, Amer, Girona, Banyoles, Olot, Llanars, Sant Bartomeu del Grau, Vic i Centelles (*ALC*); Mont-ras, Bordils, Anglès, Besalú i Molló (*ALPI*). **koéta** a la meitat meridional del País Valencià (localitats d'Alzira i Dénia (*ALC*); Polinyà de la Ribera, Massalavés, Llanera de Ranes, Moixent, Beniopa, Calp, Campello i Crevillent (*ALPI*); Xeraco (*Rohlf's Etym.* 632). **kuéta** a Gandia i Alacant (*ALC*), i a la ciutat de l'Alguer, a l'illa de Sardenya (*ALC*). Forma esmentada en alguns textos literaris : «La cueta... quan hom llaura un camp, va amunt i avall, seguint l'arada i cantant» (Santiago Colomer, *Crits i veus d'animals* (Barcelona 1947), 83). «Els tres ocells més petits del país són la busqueta, la cueta i el titit; són ocellets de mata i de bardissa que segueixen la rega de l'arada i es mengen els cucs de la terra» (Josep Pla, *Les hores (El pas de l'any)* (Barcelona 1953), 99).

Derivat de CAUDA + -ITTA.

Boscà (*Fauna val.* 528) registra la distinció a València entre *cueta blanca* (*Motacilla alba*), i *cueta groga* (*Motacilla sulphurea* o *boarula*), espècie que té les plomes de la cua de color groc; aquesta espècie rep el mateix nom a Girona segons Vayreda (*Ornit. Ger.* 99) i a Migjorn Gran (Menorca), segons Sallent (*BDC*, X, 69).

En canvi, al mateix Migjorn Gran la *Motacilla alba* és anomenada *cueta de frare*, segons Sallent (*BDC*, X, 69) i el mateix nom té a Granollers, segons Santos Rincón (*RDTP*, VII, 510); com fa veure Rohlfs (*Etym.* 645), la referència a un clergue és molt freqüent en les denominacions d'aquest ocell: en llombard *fratin* 'fraret', en sicilià *parrineddu* 'capellà', en basc *apepxori* 'ocell del capellà', en cast. *ama de cura*.

A Polinyà (Ribera de Xúquer) la *Motacilla alba* és anomenada *coeta d'all košta d'áj* (*ALPI*). L'all o bulb de la liliàcia *Allium sativum*, té una cua o peduncle prou llarga, com aquest ocell.

2 a. **Colita**, que Rohlfs consigna (*Etym.* 632) com a nom de la *Motacilla* a Vergel (prov. València), és una forma errònia. Al Verger (Marquesat de Dénia, prov. Alacant) hom parla només valencià, i aquest ocell és anomenat segurament *coeta* (com a la contigua Dénia); un deficient informador féu a Rohlfs una traducció artificiosa al castellà *colita*, dim. de *cola*, de la forma *cueta*, que literalment significa 'cua petita'.

3. **Cuetina** : a Sueca (Ribera de Xúquer) (*DCVB*).

De CAUDA + -ITTA + -ĪNA.

4. **Cuetó** : nom de la *Motacilla flava*, que té la cua més curta que la *M. alba*, a Altea (la Marina) (Sallent, *BDC*, X, 69).

De CAUDA + -ITTA + -ĪNE.

5. **Cuetxa** : **kuéše** a Agullana (Alt Empordà) (*ALPI*).

Derivat de CAUDA amb el sufix vulgar *-etxo*, *-etxa*, de valor despectiu diminutiu, i d'origen no aclarit. Coromines (*VII CILR*, I, 136) admetria que el sufix mallorquí *-etxo* pogués ésser una despulla mossaràbiga (< -ICIU), però aquesta hipòtesi del mossarabisme no és vàlida per a explicar una forma pirenenca.

6. **Cueja** : **kuéže** a Ripoll (*ALC*).

Sembla una deformació de *cuetxa* (5) per contaminació del verb *cuejar* 'remenar la cua'.

7. **Cuera** : a Manresa i Súria (Bages) (Sallent, *BDC*, X, 68), Forma usada literàriament: «El rossinyol ploma-terrosa i la cuera coll-humit pel plany... els dos ocells que d'afinats es vanten, comencen un piuleig» (J. M. de Sagarra, *El Comte Arnau* (Barcelona 1949), 198).

De (AVIS) *CAUDARIA; Rohlfs (*Etym.* 632) dubta si identificar-la amb *cuera* 'dona que fa coes postisses' (*DCVB*), però no es veu cap motiu per a aquesta personificació.

8. **Cuereta** : **kuęręte** a les comarques de la Garrotxa, Empordà, Bages, Vallès, Barcelonès i Conca de Barberà (localitats de Besalú, Llofriu, Bagà, Avinyó, Terrassa i Montblanc (Sallent, *BDC*, X, 68), Manresa (*ALC*), i Cornellà de Llobregat (*ALPI*). Apareix en textos literaris «Cruxen pel camp les orenetes, pels frescos solchs les cuaretetes» (J. Verdaguier, *Jovenívoles*, O. C., XXIX, 221), «Rumbejant i fent més postures que una cuereta» (Narcís Oller, *Figura i paisatge*, O. C., VIII, 207); «Una cuereta que envestia amb insuperable elegància els mosquitets que volaven entre els créixems» (Prudenci Bertrana, *L'Hereu* (Barcelona 1947), 26); «Dolça i humil com una cuereta» (J. M. de Sagarra, *El Comte Arnau* (Barcelona 1949), 42).

Derivat de *cuera* (7) amb el sufix diminutiu *-eta* < -ITTA.

Els ornitòlegs donen noms distints a les diverses espècies de motacíl·lides, i així Maluquer (*Ocells cat.* II, 12), a més de la *cuereta blanca* (*Motacilla alba*), esmenta la *cuereta endolada* (*M. alba yarrelli*), la *cuereta torrentera* (*M. cinerea*) i la *cuereta groga* (*M. flava*); però, si bé la primera i la darrera són noms populars, les altres dues semblen denominacions erudites. Sallent (*BDC*, X, 68) havia registrat també el nom de *cuereta groga* per a la *M. flava*, a Bellver (Urgell), amb una mimologia del seu cant : «Cava, cava sense vi, fes-me un tros com un llençol». El *DCVB* cita la *cuereta teuladina* (*M. boarula*), molt semblant a la *goga* (*V. teuladina*, núm. 27).

9. **Coideta** : nom de la *Motacilla alba*, i *coideta groga*, nom de la *M. flava*, a Alcanar (Montsià), noms registrats per Sallent (*BDC*, X, 66).

Rohlf's (*Etym.* 632) interpreta assenyadament *coideta* com una deformació local de *cuereta* (8) per contaminació del verb *cuidar*.

10. **Cugurdella** : **kugurdęle** a Ribesaltes (Rosselló) (*ALF*).

Moll (*DCVB*, III, 816) explicà plausiblement aquesta forma com a variant de **cuardella*, amb -g- infix a evitar el hiatus; **cuardella* deriva de CAUDA amb els sufixos -ARD i -ĚLLA; el provençal té també la forma *cougardelo* (*ALF* 1460, 784).

11. **Curdarella** : **kurđeręle** a Illa de Tet (Conflent) (*ALF*).

Forma de difícil explicació. Potser es tracta d'una deformació de **cuardella* (10), amb metàtesi de -rd- per a evitar el hiatus en *cua*, i una -r- antihiàtica davant el sufix *-ella*. Cal rebutjar, com fa Rohlf's (*Etym.* 633), l'encreuament amb *corder*, que no té cap sentit.

b) Hi ha algun cas de composició de CAUDA + adjectiu.

12. **Cuallarga** : **kuałárga** a Encamp (Andorra) i **kuęłárgę** a Arles de Tec (Vallespir) (*ALPI*). Al *DCVB* figura com a nom d'uns altres ocells no motacíl·lids. En cast. l'anomenen també *colalarga*.

De CAUDA LARGA.

2.—En algunes formacions la paraula *CULU* ha substituït *CAUDA*.

a) Hi ha derivacions de *CULU* + sufix.

13. **Culeta** : *kulête* a Oleta (Conflent) (*ALF*).

Derivat de *CULU* + *-ITTU* i feminitzat.

b) Hi ha composicions de *CULU* + adjectiu.

14. **Culblanca** : *kulblánke* a Llo (Cerdanya francesa) (*ALPI*). En fr. hi ha també la forma *culblanc* i en cast. *culiblanco*.

De *CULUS* + *BLANK* i feminitzat.

14 a. **Culblanc**, que Rohlfs (*Etym.* 633) registra entre les denominacions de la 'Bachstelze', sembla no referir-se pas a aquest ocell. Sallent (*BDC*, X, 69) havia esmentat aquesta forma com a nom de la *Motacilla oenante* L., *Saxicola* L., ocell de la família dels túrdids, que també pren gran confiança amb l'home. Al *DCVB* *culblanc* figura denominant diverses espècies d'ocells túrdids i hirundínids, però no motacíl·lids.

3.—La cua de la *Motacilla alba*, a més de llarga, és molt alzinada, i fa que aquest ocell tingui una silueta ganxuda en peonar.

15. **Gafarda** : a València, segons Boscà (*Fauna val.* 536); hom hi distingeix la *gafarda blanca* (*Motacilla alba*) i la *gafarda groga* (*M. sulphurea*). F. Ferrer Pastor (*Diccionari de la Rima*, València 1956, pàg. 330) també registra *gafarda* com a sinònim de 'pastorella'.

Sembla derivat de *gafa* amb el sufix *-ard*. Amb uns altres sufixos ha estat derivat *gafarró*, nom d'un altre ocell fringíllid (Moll, *DCVB*, VI, 117) germà del prov. *gafaroun* nom de planta i *gafferoes* nom de peix (Barbier, *RLR*, LXVII, 316). L'etimologia de *gafa* és incerta i sembla ésser mot genuí de l'occità i del català. Coromines (*DCEC*, II, 609), encara que no rebutja el suposat ètim gòtic *GAFFA, prefereix l'àrab *QÁFA* 'contracta, arrufada, entortolligada'; a l'àrea lèxica de *gafarda* i *gafarró* escau molt una etimologia aràbiga. Rohlfs (*Etym.* 634) vol explicar la relació amb *gafa* 'peça corbada per a subjectar, grapa', per l'erecció de la llarga cua d'aquest ocell, i addueix el nom dialectal cast. *rabocandil*, que presenta la mateixa metàfora. Sembla no haver-hi prou fonament per a relacionar *gafarda* amb *agafar*, verb de la mateixa etimologia que *gafa*, al·ludint a la dificultat d'agafar aquest moixó (*V. enganyapastor*, núm. 41).

16. **Gafardeta** : a València, segons Boscà (*Fauna val.* 528); nom de les espècies *Motacilla alba* i *M. sulphurea*, si bé, segons Sallent (*BDC*, X, 69), només designa la *M. sulphurea*, que és més petita.

Derivat de *gafarda*, amb el sufix diminutiu *-eta* (< *-ITTA*).

4.—El color blanc de la cua és una altra de les característiques corporals més sobresortints de la *Motacilla alba*. És, doncs, natural que diverses denominacions seves continguin l'adjectiu BLANK.

a) A vegades es tracta d'una derivació de BLANK amb un sufix.

17. **Blanqueta** : a Lleida (Sallent, *BDC*, X, 61).

De BLANK + -ITTA. Forma paral·lela al port. *alveta*.

b) D'altres vegades ha estat feta una composició de part del cos + adjectiu de color, com en la forma *culblanca*, abans esmentada amb el núm. 14.

II

MOVIMENTS DEL COS

1.—La seva manera de caminar, amb ràpids i graciosos moviments del cos i de la cua, ha donat origen a moltes denominacions de la *Motacilla alba*.

En alguns dels seus noms semblen haver participat ètims allusius a les potadetes de l'ocell en peonar.

18. **Cuscueta** : *kuskuéte* a Sant Hilari Sacalm (Guilleries) i Granollers (*ALC*) i Llinars del Vallès (*ALPI*). El *DCVB* registra també el nom de *cuscueta groga* per a l'espècie *Motacilla boarula* o *sulphurea*.

El segon component d'aquesta forma sembla ésser *cueta* 'cua petita'; i en la seva primera meitat, segons considera Rohlf's (*Etym.* 636), podria haver-hi intervingut el mot *coça* 'potada'. Però si tenim present que el mot *coça* < CALCE potser no és patrimonial del català, sinó un manlleu del castellà *coz* (*DCVB*), qui sap si convindria de relacionar el nom de la bellugadissa *cuscueta* amb diverses variants comarcals del mot *pessigolles* amb *cosc-* (com ara són *cosquinogues*, *cosquelles*, *coscanelles*, *cosconelles*, *cosquerelles*, etc.), que deriven d'un radical k-s-k de formació expressiva (Moll, *DCVB*, VIII, 254, i Coromines, *DCEC*, I, 924).

19. **Corcoet** : *korkoét* a Peníscola (Baix Maestrat) (*ALPI*).

Sembla una variant fonètica de *cuscuét, masculinització de *cuscueta* (18). Es tractarà d'un simple cas de rotacisme més tost que d'un encreuament amb mots com *corcova* o *corc*, que no hi tenen cap lligam semàntic.

20. **Cacauet** : *kakawét* a Amposta (*ALPI*) i Tortosa, on, segons el *DCVB*, el *cacauet blanc*, que sembla ésser la *Motacilla alba*, es distingeix del *cacauet groc*, que correspon a la *M. flava*.

Cacauet, diminutiu de *cacau*, designa el fruit de la planta *Arachis hypogea*, i és mot d'origen americà, del nàhuatl KAKÁWA. Probablement l'etimologia

popular ha substituït amb el nom d'aquesta papilionàcia molt conreada a les hortes del Delta de l'Ebre, el mot *corcoet*, *cuscuët (19).

21. **Cucullet** : *kukujët* a Bot (Terra Alta) (*ALPI*).

Probablement es tracta d'un encreuament de *cuscuët (19) amb *cuculla*, o tal vegada amb *cucullada*, forma tortosina del nom d'ocell *cogullada*.

22. **Guitzó** : *gizò* a Barcelona, Terrassa i Manresa (Rohlf, *Etym.* 632).

Derivat diminutiu de *guitza* 'potada', mot d'etimologia desconeguda, tal vegada onomatopeia. Rohlf (*Etym.* 636) fa veure que *guitzer*, un altre derivat de *guitza*, significa 'malintencionat, picardiós', accepció molt escaient per a aquest ocell entremaliat (V. *enganyapastor*, núm. 41).

2.—Altres vegades el característic bellugament de l'ocell és expressat per derivats de *CUNNUS*, amb el sufix *-ICCU*.

23. **Conyic** : nom de la *Motacilla flava* al Conflent (*DCVB*).

24. **Conic** : nom de la *Motacilla flava* a Girona (Vayreda, *Ornit. Ger.* 100).

Les vacil·lacions en la palatalització de la geminada *NN* són freqüents en català (Moll, *Gram. hist. cat.*, § 136).

24 a. **Cònic** : nom de la *Motacilla flaveola* consignat per Sallent, *BDC*, X, 67, i reproduït per Giera *Tresor*, III, 153, forma que segurament no és res més que una transcripció de *conic* amb l'accentuació equivocada.

3.—En les llengües romàniques hi ha denominacions de la *Motacilla alba* allusives a la seva manera de peonar o de volar. Hom ha considerat que pertanyia a un tal grup de noms d'aquest ocell una denominació catalana que erròniament li havia estat atribuïda, derivada del radical de *córrer*.

24 b. **Corriol** : que Hallig (37) inclogué entre els noms catalans de la *Motacilla*, perquè el *Dicc. Cat. de Labèrnia* (ed. 1864, I, 449) el donava com a sinònim de 'pastorella', és en realitat el nom d'altres ocells de riu i d'aiguamoll del gènere *Charadrius*. Aramon (*AOR*, VII, 254) admeté les dades de Hallig, però Rohlf (*Etym.* 651) les rebutja explícitament en vista de les informacions de Sallent (*BDC*, X, 67) i del *DCVB*, III, 601; el *Dicc. Enc. Cat. Salvà* (edició 1930, I, 887), basat en el *Labèrnia*, ja duu la rectificació escaient.

III

FORMA DE VIDA

El nom de la *Motacilla alba* manifesta sovint determinats aspectes de les formes de viure aquest ocell : el lloc d'estada, la manera d'alimentar-se, les relacions amb l'home, etc.

1.—És ocell terrícola que habita principalment als conreus de les terres obertes.

a) Com que la *Motacilla* prefereix la proximitat dels rius que li forneixen insectes aquàtics, ocorre que el mot AQUA figura en molts dels seus noms.

25. **Pardaleta d'aigua** : **pardaléta d'áyya** a Aín (Serra d'Espadà, província Castelló (ALPI).

Pardal < llatí PARDALUS < grec *πάρδαλος*, és el nom valencià genèric dels ocells. En aragonès hi ha la mateixa formació *pajarica de agua*, i en italià, *uccello dell' acqua*.

26. **Aigüerola** : Hallig (38) i Rohlfs (*Etym.* 640) inclogueren aquesta forma entre les denominacions catalanes de la *Motacilla alba*, perquè la van treure de l'ALC, mapa 594, punt 4, **er aigwaróla**. Però no s'adonaren que el punt 4 de l'ALC correspon a Viella, vila de la Vall d'Aran, on, com és sabut, el català no és autòcton, sinó que el parlar vernacle és l'aranès, un subdialecte gascó. Tanmateix, encara que Viella no pertanyi al domini lingüístic català, és palmari que *aigüerola* < (AVIS) *AQUARIOLA és un més dels nombrosos catalanismes de què és farcit el lèxic aranès, per tal com obeeix lleis alienes a la fonètica històrica del gascó i s'ajusta a les del català. Per altra banda, al DCVB, II, 171, figura *aigüerola*, nom pallarès (**aigweróla** Esterrí d'Àneu, **aigweróle** Sort, **aigwaróla** Senterada) d'un ocell de riu semblant a la piula però negra, i cal recordar que la piula (*Anthus campestris*) és l'altre gènere de la família dels motacíl·lids. Apareix esmentat en textos moderns : «L'aigüerola, d'ala grisa, pit blanc i cua negra, que tot sovint passava amunt i avall, rabent com el llamp» (Joan Lluís, *Records de la meua vida de pastor* (Barcelona 1955), 47).

b) La *Motacilla* és moixó que viu a les planes conreades, sobretot prop dels pobles i les masies. Un dels noms que li han estat atribuïts indica que saltirona damunt les teulades.

27. **Teuladina** : sinònim de 'cuereta groga', citat per Vayreda (*Ornit. Ger.*, 100) i reproduït per Sallent (*BDC*, X, 69) i Griera (*Tresor*, IV, 277). Rohlfs (*Etym.* 277) la inclou entre les formes dubtoses. El DCVB, III, 812, esmenta la *cuereta teuladina* (8).

Teuladí és el nom valencià del 'pardal' (*Passer domesticus*). Derivat de *teulada* (< TEGULA + -ATA) + -INU.

2.—La manera de prendre l'aliment sembla haver inspirat també alguna denominació de la *Motacilla alba*.

28. **Picadora** : a Roses (Empordà), segons Rohlfs (*Etym.* 641).

Rohlf's interpreta aquest nom de la *Motacilla alba* com una accepció secundària de *picadora* 'pala de picar la roba en rentar-la' (DCVB), per tal com presenta exactament el mateix procés semàntic que *battelessive*, nom normand d'aquest ocell, el qual també és anomenat en fr. *lavandière*, castellà *lavandera*, portuguès *lavandeira*. Però dins el domini lingüístic català no he trobat cap rastre de *llavanera*, *llavadora* (ni tampoc dels sinònims *bugadera*, *rentadora*) com a nom d'ocell. En canvi, són molt nombrosos els noms catalans d'ocell derivats o compostos de *pic* i de *picar*, mots d'origen onomatopeic (com *pica*, *picot*, *picarassa*, *picardó*, *picornell*, *pic-bastard*, *picaaranyes*, *pica-carrasques*, *picacireres*, *picafignes*, *picapalles*, *picapinyes*, *pica-roques*, *pica-soques*, *picavern*, etc.). ¿No serà *picadora* simplement la forma femenina de l'adjectiu *picador* 'el qui pica', al·lusiva a la manera d'ingerir l'aliment aquest ocell que es menja els cucs que troba pels conreus en peonar-hi?

3.—Una altra característica molt accentuada de la *Motacilla alba* és la gran confiança que pren amb l'home.

a) És un ocell que peona molt i sovint segueix el llaurador de ben prop.

29. **Ocell del pagès** : *əʝsəʎ dɛʎ pəzəs* a Formiguera (Vall del Capcir) (ALPI). Formacions semblants són el prov. *louraire*, el cast. *labradora*, etc.

30. **Ocell del boer** : *usəʎ dɛʎ buə* a Taurinyà (Conflent) (ALPI).

Boer o *bouer* (< BOARIU) és el 'pagès que llaura amb un parell de bous'.

31. **Boera** : *buəɾə* a Banyuls de la Marenda (Vallespir) (ALPI).

Femení de *boer* (< BOARIU). En port. hi ha *boeira*, en cast. *boyera*, en prov. *bouyero*, en it. *bovarina*, etc.

b) La *Motacilla alba* s'acosta molt als ramats i als pastors, vora els quals sol peonar confiadament. El mot *PASTÖRE* ha estat extraordinàriament fecund en la nomenclatura catalana d'aquest ocell, generalment en formes femenines derivades amb sufixos diminutius. També a França, segons comenta Hallig (59 ss.), va estenent-se l'àrea del nom *bergeronnette*.

32. **Pastora** : *pastɔra* a les Escaldes (Andorra) (ALPI).

33. **Pastoreta** : *pastorɛta* a les comarques del Pallars, Urgell, la Noguera, Ribagorça, Segrià, Baix Cinca, Ribera d'Ebre, Morella i Maestrat (localitats d'Esterri d'Àneu, Oliana, Artesa de Segre, Balaguer, Benavarre, Lleida, Alcarràs, Fraga, Flix i Morella) (ALC); Senet de Barravés, València d'Àneu, Rialb, Senterada, Guàrdia de la Conca, Organyà, Castelló de Farfanya, Pobla de Benifassà i Vilar de Canes (ALPI). *pesturɛtə* a la Pobla de Lillet i Calaf (ALC) i a Formiguera, Campdevàrol i Sant Bartomeu del Grau (ALPI). Vayreda (*Ornit. Ger.* 98) l'anomena *pastoreta cuturnera*.

De *PASTÖRE* + *-ITTA*, com el prov. *pastoureto*, nord-it. *pastureta*, paral·lel al fr. *bergeronnette*.

34. **Pastorell** : **peşturélj** a l'Empordà i al Vallès (DCVB). Figura en textos literaris : «D'ocells... es temps de sa passa no dura gaire. Aviat no hi haurà sinó pastorells» (J. Ruyra, *La Parada* (Barcelona 1947), 20); «Aquells ocells ... peonant i saltironant ... s'entretienien a cercar per terra els grans de panís ... Va dir en Xaneta : — ... Són pastorells.» (*Ibid.*, 92).

Masculinització de *pastorella* (34).

35. **Pastorella** : **peşturélje** a les comarques de la Cerdanya, Berguedà, Solsonès, Bages, Vallès, Penedès, Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat (localitats de Sallagosa, Puigcerdà, Berga, Avinyó, Igualada, Santa Coloma de Queralt, el Vendrell, Vilafranca del Penedès, Vilanova i la Geltrú, Tarragona, Alforja, Montblanc i Valls (ALC), i Bolvir, Clariana de Cardener, Santpedor, Viladecavalls del Vallès, la Granada i Roda de Berà (ALPI). **pastoréja** a Bassella i Cala de l'Ametlla (ALPI). **pastoréje** a la Seu d'Urgell i Falset (ALC). **pastoréje** a Alàs (ALPI). Forma que figura ja al Dicc. Ilatí-català-castellà d'ANTONIO NEBRIJA (ed. Barcelona 1585, fol. 80) : «Pastorella, ocellet : Motacilla : Pezpita o chiriuia». Apareix també en textos literaris moderns : «La pastorella dolça, Francesch la vol seguir» (J. Verdaguier, *Sant Francesch*, O. C. XV, 70); «La pastorella... com si la pobrissona sofrís del cor, notareu que tota ella és presa d'una mena de tremolor que la fa brandar la cua esvelta a petites batzegades» (Ramon Garriga, *Crits i veus del animals* (Barcelona 1947), 47).

De *PASTORELLA, forma diminutiva afectiva que ha originat també el prov. *pastourello*, nord-it. *pastorela*, cast. *pastorcilla*, etc.

Sallent (BDC, X, 85) esmenta una *pastorella cendrolla* 'ocell de coll blanc i corbatí negre', localitzada a Terrassa, i Griera (*Tresor*, XI, 194), en reproduir la informació, li altera el nom adjectiu, *pastorella cendrosa*.

36. **Passorella** : **pasoréja** a Amposta (Baix Ebre) (ALPI), **pasoréje** a Vinaròs (Baix Maestrat) (DCVB).

D'un encreuament de *pastorella* amb *passerell*.

37. **Pastorelleta** : **peşturéljete** a Vimbodí (Conca de Barberà) (ALPI).

De PASTÖRE + -ËLLA + -ITTA; un altre cas de doble sufixació com *cuetina* (3), *cuetó* (4).

38. **Pastorilla** : **pastoríja** a Mequinensa (Baix Cinca) i Alcalà de Xivert (Baix Maestrat) (ALC), a Mont-roig de Sió (Segarra) i Orpesa (Baix Maestrat) (ALPI). **pasturíja** a Tàrrega (Urgell) (ALC). **pasturíje** a Bell-lloc d'Urgell i Aspa de les Garrigues (ALPI). **pasturíje** a Santa Coloma de Queralt (ALPI).

De PASTÖRE + -ÍCULA com ja Hallig féu veure (48). No són fonamentats els escrúpols d'Aramon (AOR, VII, 256), que considera *pastorilla* més aviat un nom de derivació o d'influència castellana, perquè, a part que en castellà la forma que hi ha és *pastorcilla*, en català abunden les formacions amb -ÍCULU,

-ÍCULA, com *conill*, *perill*, *vencill*, *bresquilla*, *cruïlla*, *jalçilla*, *forquilla*, *madrilla*, *nadilla*, *Cabanilles*, *Torrilla*, etc. (Moll, *Gram. hist. cat.*, § 400).

39. **Pastorulla** : **pastorúja** a Àger (la Noguera) (ALC). **peşturúja** a Ascó (Ribera d'Ebre) (ALPI).

De PASTÖRE + -ŪCŪLA, sufix diminutiu bastant actiu en català (comp. *aiguarull*, *casull*, *garbull*, *peüll*, *agulla*, *cagarulla*, *cantarulla*, *caperulla*, *capulla*, *macarulla*, etc. (Moll, *Gram. hist. cat.*, § 433).

40. **Pasterulla** : **pasterúja** a les Borges Blanques (les Garrigues) (ALC). Deformació de *pastorulla* per encreuament amb *pastera*.

c) Encara que acompanyi el pastor de tan a prop, la *Motacilla alba* és un ocell de mal agafar, perquè la seva gran agilitat de moviments li permet de defugir l'home, enganyat per aquella familiaritat. Diversos noms d'aquest moixó provenen del verb *INGANNARE.

41. **Enganyapastor** : **engañapastó** a Peralta de la Sal (Llivera) (ALC) i la Pobla de Roda (Ribagorça) i Sant Esteve de Llivera (ALPI). **engañapastór** a Aiguaviva d'Aragó, Vistabella del Maestrat i Cassinos (Camp de Llíria) (ALPI). **añgañapastó** a Alcora (ALPI).

Idèntica composició presenten els noms de la *Motacilla alba* en l'aragonès i el cast. *engañapastor*, l'occità *enganapastre*, l'italià meridional, etc. *Enganyapastor* és també el nom d'un altre ocell caprimúlgid.

42. **Enganyapastors** : **engañapastós** a Benavarre (Ribagorça), Valljunquera (Baix Aragó) i Cinctorres (Morella) (ALPI). **añgañapastós** a Mequinença (Baix Cinca) (ALPI) i Calasseit (Baix Aragó) (ALC). **añganepestós** a Maella (Baix Aragó) (ALC). **añgajnapastós** a Gandesa (Terra Alta) (ALC). Figura al Diccionari valencià de Martí Gadea, 343.

Variant d'*enganyapastor* amb pluralització del segon component.

43. **Enganet** : **angenét** a Tremp (ALC i DCVB, IV, 951); **anganét** a Pont de Suert (ALPI i *Griera Tresor*, I, 205).

Probablement es tracta d'un derivat d'*engan*, variant d'*engany*. En el pallarès hom ha arribat a considerar normal el resultat no palatal de NN (Còromines, *BDC*, XXIII, 255).

IV

RELACIÓ AMB EL TEMPS

Molts dels noms dels ocells, segons és sabut, fan referència a l'època de llur arribada o a les variacions meteorològiques que presagien.

1.—L'espècie *Motacilla alba* viu sedentària i nia al Principat i al País Valencià en general, si bé només hiverna a les Balears i a la zona interior del

País Valencià de llengua castellana. Alludint al temps de la seva arribada, la seva denominació ha estat relacionada amb sant Martí, la festa del qual s'escau el 10 de novembre, quan comença el fred, i per això és anomenada: *pájaro martin*, *martín del río*, *martinico*, *martinete* (cfr. Rohlfs, *Etym.* 647).

44. **Martinet** : **martinét** a Torís (a la frontera lingüística, prov. València) (*ALPI*). Al *DCVB* figura com a nom d'uns altres ocells. En cast., a més de les formes susdites, hom l'anomena *sanmartín*.

2.—En canvi, l'espècie *Motacilla flava* és estiuenca a totes les terres catalanes (Maluquer, *Ocells*, cat. II, 13), i té alguns noms que es refereixen a la seva arribada amb el bon temps a la primavera d'abril.

45. **Primavera** : **primèberè** a Sant Martí de Sesgueioles (Alt Anoia) (*ALPI*). Al *DCVB* figura com a nom d'altres espècies d'ocells.

46. **Pascueta** : **peşkuéte** a Castellterçol (*ALC* i *ALPI*).

Probablement és un derivat diminutiu afectiu de *Pasqua*, temps d'arribada d'aquest moixó. Caldria haver esperat llavors la pronúncia **peşkwéte**, però *ALC* i *ALPI* coincideixen a no transcriure diftong; tal vegada el hiatus és atribuïble a la influència del sinònim *cueta* (2).

V

PERSONIFICACIONS

Com que es familiaritza molt amb els humans, la *Motacilla alba* és designada sovint amb noms de persona. Ja han estat esmentats *boera* (31), *pastora* (32), etc., allusius a l'home que acompanya; però la majoria d'aquestes denominacions personificades fan referència a l'elegant bellugueig i al continu peonar de l'ocell.

1.—Les personificacions més freqüents són derivats afectius de noms apellatius de la 'dona', que posen de manifest la presumpció femenina.

47. **Dameta** : **dəmète** a Salses (Rosselló) (*ALPI*). En fr. també és anomenada *damette*, i en prov. *damiseleto*.

48. **Senyoreta** : **segoréta** a Sagunt (*ALC*). En castellà se'n diu també *señorita*.

49. **Vludeta** : **biudéte** a Cabestany (Rosselló) (*ALPI*).

2.—A Mallorca a vegades la *Motacilla alba* ha estat personificada amb el nom del *sai*g (< SAGIO, *REW* 7507), mot que en mallorquí designa 'l'algut-zir', fent al·lusió al continu anar i venir d'aquest personatge pobletà.

50. **Saig** : **sáŕ** a Sineu i Campos (*ALPI*) i Petra i Lluçmajor (*DCVB*). Forma documentada en textos dialectals mallorquins : «Verderoles, busquets, says, caderneres y terroles, passarells, gorrions, pinsans, auçellets de tota casta, volan y passan cantant» (Aliatar, *Un cassadó de beguda*, «L'Ignorància» (Palma de Mallorca, 24 abril 1880), núm. 45).

51. **Saget** : a Manacor (calaixera del *DCVB*).

Diminutiu de *saig* : SAGIO + -ITTU.

VI

ONOMATOPEIES

Una bona part dels noms de la *Motacilla alba*, com ocorre amb tants d'altres ocells, té un origen onomatopèic.

1.—Per tal de manifestar la vivacitat i el ritme dels moviments de la *Motacilla alba*, hom l'anomena repetint un radical de creació expressiva.

a) Alguns dels seus noms deriven de PIS-PIS, de la combinació consonàntica PSP (Coromines, *DCEC*, III, 817), que expressa el seu bellugueig.

52. **Perpissa** : **perpísa** al Pinós (Vall de Novelda) (*ALPI*).

Sembla ésser el mateix mot que el sicilià *pispisa*, germà del cast. *pizpita*, port. *pepita*.

52 a. **Pispita**, forma atribuïda a València per Santos Rincón (*RDTP*, VII, 513, 516), però que fretura de comprovació en vista que una tal forma castellana no figura a cap vocabulari valencià.

b) Uns altres noms procedeixen de TA-TA, creació elemental expressiva del caminar rítmic.

53. **Tatarola** : **tətəɾɔlə** a Palma de Mallorca i Lluçmajor (*ALC*).

Hallig (36) considerava *tatarola* derivat de *tatà*, mot que en el llenguatge infantil de Mallorca és el nom del 'cavall'; en realitat, segons féu veure Aramon (*AOR*, VII, 256) ambdues formes tenen un mateix origen onomatopèic.

54. **Taterrola** : a Lluçmajor (calaixera del *DCVB*).

D'un encreuament de *tatarola* amb *terrola*, variant mallorquina de *terrola* 'alosa'.

2.—La majoria de les onomatopèies, però, són imitacions del cant de l'ocell, malgrat la seva simplicitat; la *Motacilla alba* sol fer un petit xiscle a cadascuna de les ondulacions iguals del seu vol.

a) Algunes de les formacions onomatopeïques prenen com a base PIU, imitació del crit dels pollets i dels ocells en general.

55. **Piula** : **piùlɛ** a Vila-seca del Solcina (Camp de Tarragona) (ALPI); i a Alzira i Alberic (Santos Rincón, RDTP, VII, 510).

Piula és un postverbal de *piular* 'fer piu piu'. En realitat les *piules* són els ocells del gènere *Anthus*, però la confusió és fàcil, perquè les *piules* i les *cueretes* són els dos gèneres que, plegats, componen la família de les *Motacillidae*.

56. **Piuleta** : **piùlɛta** a Quart de Poblet (Horta de València) (ALPI). Figura al Dicc. val. de Martí Gadea, 1478. A València hom distingeix, segons Boscà (*Fauna val.* 537), entre *piuleta blanca* (*Motacilla alba*) i *piuleta groga* (*M. sulphura*). Apareix en algun text : «En vindre el mes de maig ... escomença la cacera d'oronetes y piuletes» (Carles Ros, a. 1752). (Ribelles Comín, *Bibliogr. Len. Val.* núm. 2102, III, 477).

Derivat diminutiu de *piula*.

b) Una altra imitació més concreta del senzill cant d'aquest ocell té la base **ŝibít**, origen del cast. *chiribita* 'chispa', 'margarita' (Coromines, DCEC, II, 59), i nom prou extens de la *Motacilla alba* (Rohlf, *Etym.* 648).

57. **Xorovit** : **ŝorobít** a Maella (Baix Aragó).

La gran difusió del sinònim castellà *chiribita* fa que calgui atribuir-li el mateix origen onomatopeic, i impedeix de relacionar *xorovit*, 'nom d'ocell', amb l'adjectiu *eixorivit*, *eixerit*, 'deixondit, llest, viu', que també li escauria.

58. **Xorovita** : **ŝorovíta** a Benilloba (Alcoi) (ALPI). || Feminització de *xorovit*.

58 a. **Xivia**, forma que atribueix a la ciutat de València l'enquesta Santos Rincón (RDTP, VII, 517). És nom que necessitaria confirmació, puix que hom concedeix poc de crèdit a aquest recull.

c) Una altra arrel onomatopeica de la veu dels animals, TI-T, és molt fecunda per a la formació de noms d'ocells; ja originà el llatí TITUS 'tudó', i amb una gran varietat de sufixos ha donat diversos noms a la *Motacilla*. Compareu l'expressiu text següent : «La pastorella ... quan vola es dóna curtes embranzides com si cosís l'aire a petites embastes, i a cada embasta que hi fa, hi posa el repunt del seu cant, repetint sempre aquell : *ti, ti, tic!*; *ti, ti, tic!*, que vénen a ésser tan dringants, tres batallades d'una campanella d'argent fi» (Ramon Garriga, *Crits i veus d'animals* (Barcelona 1947), 47).

59. **Titeta** : **titɛta** a Moncofa (Plana de Castelló) i Rafelbunyol (Horta de València) (ALPI). **titɛtɛ** a Maó (ALPI), on hom distingeix la *titeta blava* (*Motacilla alba*) (Sallent, BDC, X, 69, i Moll, *Aves Men.*, 78) i la *titeta groga* (*M. flava*) (Moll, *Aves Men.*, 77).

Derivat de TI-T amb el sufix -ITTA.

60. **Titerolita** : a Llançà (Gironès) (Rohlf, *Etym.* 650).

Encreuament de *titeta* amb *tatarola* (53).

61. **Titina** : **titíne** a Mallorca (localitats de Calvià, Sóller, Pollença, Sineu, Campos, Felanitx, Manacor, Son Servera (ALPI), i Valldemossa, Inca i Artà (Rohlf, *Etym.*, 650), a Eivissa i a Ciutadella (Menorca) (ALPI). Els ornitòlegs distingeixen de la *Motacilla alba* o *titina* per antonomàsia, les altres espècies : *M. flava* o *titina groga* i *M. cinerea* o *titina cendrosa* (J. J. Tato Cumming, *Aves observadas en Baleares*, «Balearica» I (1956-57), 20). És forma usada literàriament pels escriptors mallorquins : «Cassades de titines dins els sembrats» (Rosselló de Son Fortesa, *Manyoc de fruita mallorquina*, (Barcelona 1902), pàg. 68); «Gisca el jou, passa el parell, voleteja la titina, picant insectes que afina pel terror de call vermell» (M. A. Salvà, *Espigues en flor*, (Mallorca 1948), pàg. 224).

Derivat de TI-T amb el sufix -INA.

62. **Tetina** : **tetína** a Benialí (ALPI) i Sanet (calaixera del DCVB), a la comarca de Dènia, que al segle XVII fou colonitzada amb mallorquins. Moreau esmenta aquest mot, sense precisar-ne la localització, en un estudi d'avifauna de Xàbia, Benidorm, Eivissa i Formentera. («Ardeola», I (1954), 110). Rohlf (Etym. 650) atribueix aquesta forma a tota l'illa de Menorca.

Variante de *titina* per dissimilació.

63. **Tetineta** : forma citada, sense detallar la localització, per R. E. i W. M. Moreau, *Notas otoñales sobre aves de Levante e Islas Pityusas* («Ardeola», I (1954), 110). Variante de *titineta* per dissimilació.

64. **Titineta** : **titinét** a Eivissa (ALPI).

Derivat diminutiu de *titina* amb el sufix -eta (< ITTA).

65. **Totineta** : forma que figura en els Diccs. valencians d'Escrig i Llobart, pàg. 1157, i de Martí Gadea, pàg. 1794.

Variante de *titineta* per dissimilació.

d) També ha estat atribuïda a aquest ocell una denominació originada per una onomatopeia diferent : l'arrel **bitx**, seguida del sufix -ac (< -ACCU).

65 a. **Bitxac** : forma que Sallent (BDC, X, 61) registra com a nom de la *Motacilla rubicola*, *Saxicola rubicola* Bechstein. Encara que Rohlf l'hagi inclosa en el seu recull de noms de la 'Bachstelze' (80), en realitat el bitxac no pertany a la família de les motacíl·lides, sinó a la de les túrdides; és la *Saxicola torquata*, si bé, a l'igual de la *Motacilla alba*, no es malafia gaire de l'home i l'acompanya pels conreus. Sallent (BDC, X, 61) diu que «el seu cant pot traduir-se per *vitrec, vitrac*», mimologia que fonamenta l'onomatopeia.

VII

CREENCES POPULARS

Aramon (*AOR*, VII, 257) donà a conèixer un bonic text de Jacint Verdaguer, amb un nom de la *Motacilla alba* d'origen folklòric:

66. **Gallineta de la Mare de Déu** : «Mes, no tots los aucells foren tan ingrats ab la Verge Maria quan anava a Egipte. La *cueta* o *cuereta* anava sempre al voltant seu, saltironant joyosament per alegrar-la, y de vegades també axecava'l vol per si veyia venir lo rey Herodes y avisar-la. Per axò, des d'allavors, los pagesos li donen l'escaygut nom de *gallineta de la Mare de Déu*. Ella, conexent que'ls pagesos l'estimen y'n són devots, los ne fa companyia mentres llauren y'ls acompanya amistosament amunt y avall del camp y'ls neteja de les cuques dolentes que surten en lo solch obert de poch. La Mare de Déu és tan agraïda que fins als aucells premia una bona acció» (J. Verdaguer, *Folklore*, O. C. XXV, 18). Cf. també Cels Gomis, *Zoologia popular catalana*, (Barcelona 1910) pàg. 358.

67. **Pardalet de la Mare de Déu** : *perđeléd de le márę de đeu*, sinònim de la *titineta* a Sant Miquel d'Eivissa (comunicació de la senyoreta Anna Moll).

TAULA ALFABÈTICA

aigüerola	26	cuereta endolada.	8
bitxac.	65a	cuereta groga.	8
blanqueta	17	cuereta torrentera	8
boera	31	cueta (blanca).	2
cacauet (blanc)	20	cueta d'all	2
cacauet groc	20	cueta de frare.	2
coideta	9	cueta groga	2
coideta groga	9	cuetina	3
colita.	2a	cuetó	4
conic	24	cuetxa	5
cònic.	24a	cugurdella	10
conyic	23	culblanc.	14b
corcoet	19	culblanca	14
corriol	24b	cueta.	13
cuallarga	12	curdarella	11
cucullet	21	cuscueta.	18
cueja	6	cuscueta groga	18
cuella.	1	dameta	47
cuera	7	enganet	43
cuereta (blanca)	8	enganyapastor	41

enganyapastors	42	pispita	52a
gafarda (blanca)	15	piula	55
gafarda groga	15	piuleta (blanca)	56
gafardeta	16	piuleta groga	56
gallineta de la Mare de Déu .	66	primavera	45
guitzó	22	saget	51
martinet	44	saig	50
ocell del boer	30	senyoreta	48
ocell del pagès	29	tatarola	53
pardalet de la Mare de Déu .	67	taterrola	54
pardaleta d'aigua	25	tetina	62
pasqueta	46	tetineta	63
passorella	36	teuladina	27
pasterulla	40	titerolita	60
pastora	32	titeta (blaua)	59
pastorell	34	titeta groga	59
pastorella	35	titina	62
pastorella cendrolla	35	titina cendrosa	61
pastorella cendrosa	35	titina groga	61
pastorelleta	37	titineta	64
pastoreta	33	totineta	65
pastorilla	38	viudeta	49
pastorulla	39	xivia	58a
perpissa	52	xorovit	57
picadora	28	xorovita	58

M. SANCHIS I GUARNER

Ciutat de Mallorca.

NOTES ADDICIONALS. — a) Ja compaginat aquest treball, trobo encara una denominació de la cuereta, que registro ací:

4 a) **Coetet**: nom de la *Motacilla flava* a Vinaròs (Baix Maestrat) (DCVB). Forma usada per escriptors castellonencs: «Per la marjal ... la inadameta i el coetet miren la feta del martinet» (B. Artola, *Llàntia viva* (Castelló de la Plana 1947), 143).

De CAUDA + ITTA + ITTU.

b) Afegiu, al núm. 19: La masculinització, l'haurà afavorida la forma *coetet* (4 a) d'una localitat veïna.

c) Afegiu, al núm. 20, *coetet*, als mots *corcoet* i *cuscuët*.